
UVODNE NAPOMENE / INTRODUCTORY NOTES / ANNOTAZIONI INTRODUTTIVE

Napominjući da se prostorni obuhvat porječja rijeke Krke u projektu „Titius“ odnosi na prostor od Dinare do mora uključujući i otočje šibenskog arhipelaga, naveli smo kako je razgraničujući faktor sa zapada sliv Zrmanje, a sa istoka sliv Cetine, tako da je obuhvaćen prostor uokviren trokutom Knin-Zadar-Split. Ali to razgraničenje nije jednostavno jer npr. u Kijevu koje je bliže Cetini dva se potoka ulijevaju u Cetinu a dva u Krku. Dodali smo k tomu da je još složenije razgraničenje sa Zrmanjom¹. *Kapelj* ukazuje kako je trasiranjem ponora u Mokrom Polju i u Erveniku definirana razvodnica između sliva Zrmanje i Krke i da je „dokazana podzemna veza Zrmanje i Krke“², Rijeka Zrmanja ponad Kravlje drage teče po „nepropusnim klastičnim naslagama“ između strukture Južni Velebit i Plavno. Nizvodno od Ervenika, Zrmanja na svojoj lijevoj obali „nema značajnih vodnih objekata“. Ka desnoj zapadnoj obali Krke podzemne vode teku od SZ prema JI, za razliku od istočnog područja Moseća, Kljaka i Ramljana gdje teku prema SZ. Oko Plavna formira se „niz površinskih tokova koji kao pritoci Butišnice utječu u Krku“ (*Kapelj*, 2002.:87). Na sjevernom obodu Kninskog polja postoji nekoliko stalnih izvora na desnoj obali Butišnice, zatim u dolini potoka Mračaj. Izvori u istočnom obodu „prihranjuju“ se iz prostora JI od Bosanskog Grahova (BiH).

Također je dokazana „podzemna veza izvorišnog dijela rijeke Čikole sa izvorima Jaruga i Torak“. Antiklinala južno od Mučkog polja u zoni Brštanovo-Divojevići-Kladnjice ima pozitivnu hidrogeološku funkciju (relativne barijere) u usmjeravanju podzemnih voda u pravcu jugozapada. Dodajmo još da na izvorištu

¹ Poblje o tome vidjeti Š. Pilić, *Uvodne napomene: O projektu i o Godišnjaku Titius, Godišnjak Titius*, god. 1, br. 1/2008., str. I-IV. Tamo smo posve ukratko naveli, pored prostornog obuhvata i kontekst, te ciljeve, metode, moguću primjenu rezultata istraživanja, neke inicijative itd. znanstvenog projekta *Titius: porječje Krke – baština i sociokulturni razvoj*.

² Detaljnije o hidrogeološkim odnosima i glavnim drenažnim sustavima slivova rijeka Zrmanje, Krke i Cetine vidjeti u radnji Janislav Kapelj, *Strukturni sklop šireg područja Promine u sjevernoj Dalmaciji i odraz na hidrogeološke odnose*, doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2002. (-108 str., plus prilozi i prilozi u džepu). Prema toj disertaciji navodimo razgraničenja slivova Zrmanje i Krke.

Miljacka na desnoj obali Krke „istječu vode koje poniru u koritu Zrmanje uzvodno od Ervenika i u području Mokrog Polja“ (*Kapelj*, 2002.:91).

Istakli smo i da to područje ima simboličko značenje jer je to središte nekadašnje hrvatske države u srednjem vijeku, a 90-tih je godina prošlog stoljeća izrazito stradalo u ratu (*Pilić*, 2008.). Ovdje želimo pridodati da porječje Krke obiluje prirodnim rijetkostima (*NP Krka* i *NP Kornati*), kulturno-povijesnim spomenicima i bogatom baštinom sa raritetima koja to područje čine osobitim. Nećemo ovdje opisivati samostane i manastire uz Krku, ni čuvenu šibensku katedralu, pa ni rijetkosti kao što je sačuvani minaret na lokalitetu Gradina u Drnišu kao jedini minaret koji danas svjedoči o osmansko islamskoj baštini i u Dalmaciji. Iznijet ćemo – za ilustraciju tvrdnje o raritetima – tek par podataka iz literature.

Poznata slika Gospe Visovačke osim kultne funkcije naročita je po tomu „što se ne štuje samo na oltaru matičnog svetišta“. Umnažanje te izvorne slike (datirane 1576.godine) renesansne kompozicije „u funkciji upravo visovačkog kulta koji se prenosi izvan Visovca doista nije uobičajeno“³. Sama crkva na otočiću Visovcu je dvoapsidalna (barem nakon obnove 1994. godine), dakle, s dvije apside, što predstavlja svojevrsnu rijetkost u hrvatskoj sakralnoj arhitekturi⁴.

Treći primjer navest ćemo iz Dubravica (uz desnu obalu Krke). Nije nepoznato da se u Pokrčju rabilo više pisama: latinica, glagoljica, bosančica i ćirilica. Rijetko se događa da se na jednoj ploči nalaze dva pisma kao što je slučaj na crkvi sv. Kate u Dubravicama iznad istočnih vrata, premda potječu iz dva razdoblja: iz 15. i iz 18. stoljeća. Natpis iz 15. st. rijetkost je i po načinu izvođenja slova koja su uzdignuta ponad ravne plohe. Godina obnove crkve u 15. st. zabilježena je različitim znakovima⁵

³ Naravno da postoje brojne slike Bogorodice s kulturnim naglašenim značenjem u kršćanstvu gdje spada i slika Gospe Visovačke. Ovdje je spominjemo stoga jer je osobita i po načinu i broju umnažanja, a i po stilskim osobinama. Ovdje nije riječ o slici Bogorodice koja se tiskom umnaža da bi dospjela u što više vjerničkih ruku. Riječ je o tri inačice slike Gospe Visovačke, o tri umjetnička djela nastala prema originalnom predlošku, a u kultne svrhe. To su, sveukupno, četiri slikarska, umjetnička djela različita po stilskim osobitostima, od kojih je i danas jedno u Šibeniku, po jedno na glavnom oltaru samostanske crkve i u zbirci umjetnina na Visovcu. Jedno od ta četiri autonomna djela zapravo je slika na drvu, a ostale tri u tehnici ulja na platnu.

Više i detaljnije o tome vidjeti u Zoraida Demori Staničić, *Kult Gospe Visovačke na slikama, Visovački zbornik*, 1997., str. 119-131. (citirano mjesto na str. 119).

⁴ Usporedi: Zdravko Živković, *Prilog poznavanju graditeljskog razvoja kompleksa franjevačkog samostana i crkve na Visovcu, Visovački zbornik*, 1997. str. 343-351., (posebno str. 344); Mirela Slukan Altić, *Povijesna geografija rijeke Krke: kartografska svjedočanstva*, Šibenik, 2007. (posebice na str. 192).

⁵ Broj **1** (tisuću) ubilježen je latinskim slovom **i**, drugi broj **4** (četiri) arapskim znakom za broj četiri, treći broj **20** (dvadeset) upisan je znakom iz glagoljice za broj dvadeset, a četvrti broj **6** (šest) obilježen je znakom za broj šest u bosančici.

Znanstveni projekt *Titius: Porječje Krke – baština i sociokulturni razvoj* je interdisciplinaran i multidisciplinaran. Suradnici na projektu svoje istraživačke radove, osim u drugim publikacijama, jednom godišnje objavljuju i u specijaliziranom časopisu – *Godišnjak Titius*. U 1. broju *Godišnjaka Titius* za 2008. godinu objavili smo 16 radova i četiri prikaza i recenzije na više od 410 stranica. U ovom broju 2 za 2009. godinu predajemo javnosti 18 znanstvenih radova, dvije (uvodne) riječi s predstavljanja znanstvenog *Godišnjaka Titius* 1/2008. održanog u Zavodu HAZU u Splitu 18. lipnja 2009. godine, te pet priloga u odjeljku *Prikazi i recenzije*. Sveukupno je 23 autora/ice, 25 priloga u *Godišnjaku Titius* 2/2009.

Istraživači na projektu *Titius* objavili su u 2008. i 2009. gotovo četrdesetak radova (tri autorske knjige, tri poglavlja u knjigama, 17 znanstvenih i devet ostalih radova u drugim časopisima, tri znanstvena rada u zbornicima skupova s međunarodnom recenzijom i dva rada u zbornicima skupova). Uz to je napisana i obranjena jedna doktorska disertacija i nekoliko radova studenata o istraživačkim problemima kojima se bavi projekt⁶. Od projektnih inicijativa izdvajamo znanstveni kolokvij – održan u lipnju 2009. u Splitu – *Regionalne i subregionalne studije: Dalmacija i Pokrčje*.

Radovi su i u ovom broju (2/2009.) *Godišnjaka Titius* poredani po pretpostavljenoj kronologiji obrađivane tematike i njihov poredak u časopisu nema karakter rangiranja po znanstvenoj ili estetskoj vrijednosti. Predajući ovaj broj na svjetlo dana i u ruke znanstvene i stručne javnosti nadamo se da će i ovaj broj kao što doista već jest prvi broj (1/2008.) naići na dobar prijem u toj i u općoj javnosti.

I u ovom broju cjelokupne tekstove donosimo na hrvatskom, a sažetke pored na hrvatskom još i na engleskom i talijanskom.

Iznova naglašavam i ono što sam još naveo u *Uvodniku* prvog broja (1/2008. str. III-IV) da je projekt *TITIUS: Porječje Krke – baština i sociokulturni razvoj* otvoren za različite oblike suradnje s drugim projektima, pojedincima i ustanovama, kao što je i naš specijalizirani časopis *Godišnjak Titius* otvoren za suradnju svima koje zanimaju istraživački problemi kojim se bave i projekt i *Godišnjak* od baštine do sociokulturnog razvoja, zaštite okoliša i održivog razvoja.

Šime PILIĆ
voditelj projekta
i gl. urednik *Godišnjaka Titius*

Je li tu riječ o slučajnosti ili o pluralizmu (pismenih) kultura 18. st. ?

O toj iznimnoj ploči i natpisu na njoj usporediti: Stanko Bačić, *Visovački franjevci u Skradinskoj biskupiji*, Split 1991. (O crkvi sv. Kate na str. 47-50; fotografija ploče str. 49).

⁶ Iz te bogate produkcije izdvajamo knjige: Mirela Slukan Altić, *Povijesna geografija rijeke Krke: kartografska svjedočanstva*, NP Krka i projekt *Titius*, Šibenik, 2007.; Živko Bjelanović, *Onomastičke teme*, HSN, Zagreb, 2007.; Ž. Bjelanović (prir.) Vladimir Aradlić, *Bukovica: narodni život i običaji*, SKD Prosvjeta, Zagreb (travanj) 2010. – 520 str.